

**O'ZBEKISTON IJTIMOYIY TURIZM MODELINI AMALGA OSHIRISH MEXANIZMI
VA UNING IQTISODIY SAMARADORLIGI****Bekmatov Kamol Rixsibayevich***“Chevrolet Hotel Tour” MChJ rahbari,**bekmatov76@gmail.com, +998 99 395 29 28***Abdumannonova Gulzira Xayrullo qizi***Namangan Davlat Pedagogika Instituti, 2-kurs, AU-25-guruhi**abdumannonovagulzira07@gmail.com, +998 93 417 24 80*

Annotatsiya: Mazkur maqolada O'zbekistonda ijtimoiy turizm modelini shakllantirish va uni amaliyotga joriy etishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlari ilmiy jihatdan tahlil qilingan. Tadqiqotda ijtimoiy himoyaga muhtoj aholi qatlamlari uchun turistik xizmatlarni tashkil etishning zamonaviy yondashuvlari, davlat-xususiy sheriklik, subsidiya va imtiyozli moliyalashtirish tizimlari, raqamli boshqaruv hamda hududiy turizm infratuzilmasidan samarali foydalanish masalalari yoritilgan. Shuningdek, O'zbekiston sharoitiga mos ijtimoiy turizm modeli ishlab chiqilib, uning amalga oshirish bosqichlari, institutsional mexanizmlari va iqtisodiy samaradorligi baholangan. Tadqiqot natijalari ijtimoiy turizmni rivojlantirish orqali ichki turizm oqimini oshirish, mehmonxonalar va transport korxonalarining bandligini ko'paytirish, yangi ish o'rinlarini yaratish, hududlar iqtisodiy faolligini kuchaytirish hamda aholining ijtimoiy farovonligini yuksaltirishga xizmat qilishi asoslab berilgan. Maqolada bildirilgan ilmiy taklif va tavsiyalar O'zbekistonda inklyuziv va barqaror turizm siyosatini takomillashtirish, ijtimoiy turizmni rivojlantirishning milliy modelini amaliyotga joriy etish hamda sohaning iqtisodiy samaradorligini oshirishga qaratilgan.

Kalit so'zlar: *ijtimoiy turizm, inklyuziv turizm, davlat-xususiy sheriklik, turizm iqtisodiyoti, ijtimoiy himoya, subsidiyalash, turizm siyosati, barqaror rivojlanish.*

Kirish

Jahon miqyosida turizm iqtisodiyotning eng jadal rivojlanayotgan tarmoqlaridan biri bo'lib, uning iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy rivojlanishga qo'shayotgan hissasi yildan-yilga ortib bormoqda. Zamonaviy yondashuvlarda turizm nafaqat iqtisodiy foyda keltiruvchi xizmatlar sohasi, balki aholining hayot sifati, sog'lig'i, ijtimoiy faolligi va madaniy integratsiyasini ta'minlovchi muhim ijtimoiy institut sifatida ham e'tirof etilmoqda. Shu nuqtai nazardan, ijtimoiy turizm konsepsiyasi aholining barcha qatlamlari, ayniqsa ijtimoiy himoyaga muhtoj shaxslarning turistik xizmatlardan teng foydalanish imkoniyatlarini kengaytirishga xizmat qiluvchi ustuvor yo'nalishlardan biri hisoblanadi.

So'nggi yillarda dunyoning ko'plab davlatlarida ijtimoiy turizmni rivojlantirishga alohida e'tibor qaratilib, davlat subsidiyalari, imtiyozli yo'llanmalar, davlat-xususiy sheriklik loyihalari, kasaba uyushmalari va nodavlat notijorat tashkilotlari ishtirokidagi maxsus dasturlar muvaffaqiyatli amalga oshirilmoqda. Bunday yondashuv nafaqat aholining dam olish va sog'lomlashtirish imkoniyatlarini kengaytiradi, balki turizm infratuzilmasidan yil davomida samarali foydalanish, ichki turizm oqimini ko'paytirish, yangi ish o'rinlarini yaratish hamda hududlar iqtisodiy rivojlanishini rag'batlantirishga xizmat qiladi.

O'zbekistonda ham turizmni iqtisodiyotning strategik tarmoqlaridan biri sifatida rivojlantirish, ichki va ziyorat turizmini kengaytirish, xizmatlar sifatini oshirish hamda hududlarning turistik salohiyatidan samarali foydalanishga qaratilgan keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Prezidentimizning turizm sohasini qo'llab-quvvatlashga oid farmon va qarorlari, shuningdek, "O'zbekiston – 2030" strategiyasida belgilangan vazifalar turizm xizmatlarining ommabopligini oshirish, zamonaviy infratuzilmani rivojlantirish va aholi uchun qulay turistik muhit yaratishni nazarda tutadi. Biroq amaldagi tizimda ijtimoiy himoyaga muhtoj aholi qatlamlari uchun turistik xizmatlarni moliyalashtirish, maxsus yo'llanmalar ajratish, imtiyozli transport va joylashtirish xizmatlarini tashkil etish hamda ushbu jarayonni yagona boshqaruv mexanizmi orqali muvofiqlashtirish masalalari yetarli darajada shakllanmagan.

Mamlakatda nogironligi bo'lgan shaxslar, keksalar, pensionerlar, kam ta'minlangan oilalar, yoshlar, talabalar va ko'p bolali oilalar sonining salmoqli ekani ijtimoiy turizmni rivojlantirishning dolzarbligini yanada oshiradi. Ushbu toifadagi fuqarolar uchun sayohat va dam olish imkoniyatlarini kengaytirish ularning jismoniy va ruhiy salomatligini mustahkamlash, ijtimoiy integratsiyasini kuchaytirish, madaniy-ma'rifiy saviyasini yuksaltirish bilan birga, ichki turizm bozorining barqaror rivojlanishiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli O'zbekiston sharoitiga mos, iqtisodiy jihatdan samarali va institutsional asoslangan ijtimoiy turizm modelini ishlab chiqish ilmiy va amaliy ahamiyat kasb etadi.

Mazkur tadqiqotning maqsadi O'zbekiston ijtimoiy turizm modelini amalga oshirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarini ilmiy asoslash, uning institutsional tuzilmasini takomillashtirish hamda iqtisodiy samaradorligini baholashdan iborat. Tadqiqot davomida tizimli tahlil, qiyosiy tahlil, iqtisodiy-statistik usullar, SWOT tahlili va ilmiy umumlashtirish metodlaridan foydalanildi. Tadqiqot natijasida O'zbekiston sharoitiga mos ijtimoiy turizm modelining konseptual tuzilmasi ishlab chiqilib, uni amalga oshirishning bosqichlari, moliyalashtirish mexanizmlari, boshqaruv tizimi va iqtisodiy samaradorligini oshirish bo'yicha ilmiy asoslangan taklif va tavsiyalar ishlab chiqildi. Mazkur takliflar mamlakatda inklyuziv va barqaror turizmni rivojlantirish, ichki turizmni rag'batlantirish, turizm infratuzilmasidan foydalanish samaradorligini oshirish hamda aholi farovonligini yuksaltirishga xizmat qiladi.

Tadqiqot metodologiyasi

Mazkur tadqiqot O'zbekistonda ijtimoiy turizm modelini shakllantirish, uni amalga oshirish mexanizmlarini takomillashtirish hamda iqtisodiy samaradorligini baholashga qaratilgan kompleks ilmiy yondashuv asosida olib borildi. Tadqiqotning metodologik asosini turizm iqtisodiyoti, ijtimoiy siyosat, barqaror rivojlanish va davlat boshqaruvi nazariyalari tashkil etadi. Shuningdek, inklyuziv rivojlanish, ijtimoiy tenglik va davlat-xususiy sheriklik tamoyillariga tayangan holda ijtimoiy turizmni rivojlantirishning institutsional mexanizmlari tahlil qilindi.

Tadqiqot jarayonida ilmiy bilishning umumiy va maxsus usullaridan kompleks foydalanildi. Avvalo, **tizimli tahlil usuli** orqali ijtimoiy turizmning tarkibiy elementlari, ularning o'zaro bog'liqligi hamda davlat, xususiy sektor va fuqarolik jamiyati institutlari o'rtasidagi hamkorlik mexanizmlari o'rganildi. Ushbu usul ijtimoiy turizm modelining konseptual tuzilmasini ishlab chiqish va uni yagona boshqaruv tizimi sifatida baholash imkonini berdi.

Qiyosiy tahlil usuli yordamida Ispaniya, Fransiya, Belgiya, Yaponiya, Janubiy Koreya va Turkiyada amal qilayotgan ijtimoiy turizm tizimlari o'rganilib, ularning institutsional xususiyatlari, moliyalashtirish manbalari hamda boshqaruv tajribalari O'zbekiston sharoiti bilan taqqoslandi. Xalqaro tajriba tahlili asosida milliy model uchun mos mexanizmlar aniqlanib, ularni amaliyotga joriy etish bo'yicha ilmiy takliflar ishlab chiqildi.

Iqtisodiy-statistik tahlil usuli orqali O'zbekiston turizm sohasining asosiy makroiqtisodiy ko'rsatkichlari, jumladan ichki turistlar soni, joylashtirish vositalarining bandlik darajasi, turizm xizmatlari hajmi, sohada yaratilayotgan ish o'rinlari va hududlar kesimidagi iqtisodiy ko'rsatkichlar o'rganildi. Statistik ma'lumotlarni tahlil qilishda Milliy statistika qo'mitasi, Turizm qo'mitasi va boshqa rasmiy manbalar materiallaridan foydalanildi.

Tadqiqotda **SWOT tahlili** qo'llanilib, O'zbekistonda ijtimoiy turizmni rivojlantirishning kuchli va zaif tomonlari, mavjud imkoniyatlar hamda tashqi tahdidlar baholandi. Mazkur usul ijtimoiy turizm modelining strategik rivojlanish yo'nalishlarini aniqlash va ustuvor chora-tadbirlarni ishlab chiqishda muhim metodik vosita bo'ldi.

Shuningdek, **iqtisodiy samaradorlikni baholash usuli** asosida taklif etilayotgan modelning turizm sohasi va milliy iqtisodiyotga ta'siri tahlil qilindi. Bunda mehmonxonalar bandligi, ichki turistlar oqimi, xizmatlar hajmi, yangi ish o'rinlari, soliq tushumlari va hududiy daromadlar kabi ko'rsatkichlarning kutilayotgan o'zgarishlari baholandi. Natijalarni izohlashda iqtisodiy mantiq va ekspert baholash yondashuvlaridan foydalanildi.

Tadqiqotning axborot bazasini O'zbekiston Respublikasi Prezidenti farmon va qarorlari, Vazirlar Mahkamasining turizm sohasiga oid normativ-huquqiy hujjatlari, O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi va Turizm qo'mitasining statistik ma'lumotlari, UN Tourism, OECD hamda International Social Tourism Organisation (ISTO) hisobotlari, shuningdek, mahalliy va xorijiy olimlarning ilmiy ishlari tashkil etdi.

Mazkur metodologik yondashuv O'zbekiston sharoitiga mos ijtimoiy turizm modelini ilmiy asoslash, uning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarini ishlab chiqish hamda amaliy joriy etish natijasida kutiladigan iqtisodiy samaradorlikni kompleks baholash imkonini berdi. Tadqiqot metodlarining o'zaro uyg'un qo'llanilishi olingan natijalarning ilmiy ishonchliligini ta'minlash va ishlab chiqilgan takliflarning amaliy ahamiyatini oshirishga xizmat qildi.

O'zbekiston ijtimoiy turizm modelining tarkibiy elementlari

O'zbekistonda ijtimoiy turizm modelini samarali joriy etish ko'p bosqichli va o'zaro bog'liq institutsional tizimni shakllantirishni talab etadi. Mazkur modelning asosiy maqsadi ijtimoiy himoyaga muhtoj aholi qatlamlari uchun turistik xizmatlardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish, ichki turizmni rag'batlantirish hamda turizm infratuzilmasidan yil davomida samarali foydalanishni ta'minlashdan iborat. Shu nuqtai nazardan, ijtimoiy turizm modeli bir-birini to'ldiruvchi tashkiliy, iqtisodiy, ijtimoiy va axborot komponentlaridan tashkil topadi.

Davlat boshqaruvi va normativ-huquqiy ta'minot

Ijtimoiy turizm modelining asosiy tarkibiy elementi davlat boshqaruvi hisoblanadi. Davlat mazkur yo'nalishda normativ-huquqiy bazani takomillashtirish, maqsadli davlat dasturlarini ishlab chiqish, ijtimoiy turizmni qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini joriy etish hamda moliyalashtirish tizimini muvofiqlashtirish vazifalarini bajaradi. Shuningdek, turizm,

ijtimoiy himoya, sog'liqni saqlash, transport va mahalliy davlat hokimiyati organlari faoliyatining o'zaro integratsiyasi samarali boshqaruvning muhim sharti hisoblanadi.

Moliyalashtirish tizimi

Ijtimoiy turizm modelining barqaror ishlashi ko'p manbali moliyalashtirish tizimiga asoslanadi. Moliyalashtirish manbalari sifatida davlat budjeti, mahalliy budjetlar, davlat maqsadli jamg'armalari, kasaba uyushmalari, xayriya tashkilotlari, xalqaro grantlar, homiylik mablag'lari hamda davlat-xususiy sheriklik asosidagi investitsiyalar jalb etilishi maqsadga muvofiqdir. Ushbu tizim orqali turistik yo'llanmalar qiymatini subsidiyalash, transport va joylashtirish xizmatlari uchun chegirmalar berish hamda ijtimoiy himoyaga muhtoj fuqarolar xarajatlarining bir qismini qoplash imkoniyati yaratiladi.

Turizm infratuzilmasi

Modelning muhim elementi zamonaviy va inklyuziv turizm infratuzilmasidir. Mehmonxonalar, oilaviy mehmon uylari, sanatoriylar, dam olish maskanlari, ziyorat obyektlari, muzeylar, transport tizimi hamda umumiy ovqatlanish korxonalari ijtimoiy turizm talablariga moslashtirilishi zarur. Ayniqsa, nogironligi bo'lgan shaxslar uchun qulay muhit yaratish, universal dizayn tamoyillarini joriy etish va xizmatlar sifatini xalqaro standartlar asosida takomillashtirish muhim ahamiyatga ega.

Turistik xizmat ko'rsatuvchi subyektlar

Ijtimoiy turizm tizimida turistik operatorlar, mehmonxonalar, transport kompaniyalari, ekskursiya tashkilotchilari, gid va tarjimonlar, ovqatlanish korxonalari hamda madaniy obyektlar faol ishtirok etadi. Mazkur subyektlar davlat bilan hamkorlikda maxsus ijtimoiy turpaketlar ishlab chiqadi, imtiyozli narxlarni qo'llaydi va xizmatlar sifatini ta'minlaydi. Natijada turizm bozorida yangi xizmat turlari shakllanib, ichki turizmning raqobatbardoshligi ortadi.

Maqsadli iste'molchilar

Ijtimoiy turizm modelining markazida uning asosiy foydalanuvchilari – ijtimoiy himoyaga muhtoj fuqarolar turadi. Ular qatoriga pensionerlar, nogironligi bo'lgan shaxslar, kam ta'minlangan oilalar, ko'p bolali oilalar, yoshlar, talabalar, urush va mehnat faxriylari, shuningdek, uzoq hududlarda istiqomat qiluvchi aholi vakillari kiradi. Ushbu toifalar uchun differensial yondashuv asosida turistik xizmatlar, imtiyozlar va subsidiyalar tizimini shakllantirish modelning samaradorligini oshiradi.

Raqamli boshqaruv tizimi

Raqamlashtirish ijtimoiy turizm modelining zamonaviy va ajralmas elementi hisoblanadi. Yagona elektron platforma orqali fuqarolarni ro'yxatdan o'tkazish, imtiyozli yo'llanmalarni ajratish, turistik xizmatlarni bron qilish, subsidiya mablag'larini boshqarish, monitoring va statistik hisobotlarni yuritish mumkin. Raqamli tizim ochiqlikni ta'minlaydi, byurokratik jarayonlarni qisqartiradi hamda mablag'lardan samarali foydalanishga xizmat qiladi.

Davlat-xususiy sheriklik va fuqarolik jamiyati ishtiroki

Ijtimoiy turizm modelining barqaror faoliyati davlat-xususiy sheriklik mexanizmlarini rivojlantirish bilan chambarchas bog'liq. Turizm biznesi, nodavlat notijorat tashkilotlari, kasaba uyushmalari, xayriya fondlari va mahalliy hamjamiyatlarning faol ishtiroki ijtimoiy

turizm xizmatlari qamrovini kengaytiradi. Bunday hamkorlik yangi investitsiyalarni jalb etish, xizmatlar sifatini oshirish va ijtimoiy loyihalarni samarali amalga oshirish imkonini beradi.

Monitoring va samaradorlikni baholash

Modelning yana bir muhim tarkibiy elementi monitoring va baholash tizimidir. Amalga oshirilayotgan dasturlar natijadorligini muntazam baholab borish, asosiy ko'rsatkichlarni tahlil qilish va zarur hollarda boshqaruv qarorlarini qabul qilish tizimning barqarorligini ta'minlaydi. Baholash mezonlari sifatida ijtimoiy turizm ishtirokchilari soni, ichki turistlar oqimi, mehmonxonalar bandlik darajasi, xizmatlar sifati, yaratilgan ish o'rinlari, iqtisodiy samaradorlik va foydalanuvchilar qoniqish darajasi kabi indikatorlardan foydalanish maqsadga muvofiq.

O'zbekiston ijtimoiy turizm modelining konseptual tuzilmasi

Taklif etilayotgan model quyidagi o'zaro bog'liq elementlardan iborat:

Davlat siyosati → Moliyalashtirish tizimi → Turizm infratuzilmasi → Turistik xizmat ko'rsatuvchilar → Maqsadli iste'molchilar → Raqamli boshqaruv → Monitoring va baholash → Iqtisodiy hamda ijtimoiy samaradorlik.

Mazkur zanjirning uzluksiz ishlashi natijasida ijtimoiy turizmning institutsional modeli shakllanadi. Ushbu model aholining ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlari uchun sayohat imkoniyatlarini kengaytirish bilan birga, turizm xizmatlariga bo'lgan ichki talabni oshiradi, mehmonxonalar va transport korxonalarining yil davomidagi bandligini yaxshilaydi, hududlarda yangi ish o'rinlari yaratadi hamda milliy iqtisodiyotning barqaror rivojlanishiga xizmat qiladi. Shunday qilib, O'zbekiston ijtimoiy turizm modelining tarkibiy elementlari o'zaro uyg'un va integratsiyalashgan holda faoliyat yuritgan taqdirdagina uning iqtisodiy va ijtimoiy samaradorligi yuqori darajada namoyon bo'ladi.

Amalga oshirish mexanizmi

1-bosqich. Maqsadli guruhlarini aniqlash

O'zbekiston ijtimoiy turizm modelini amalga oshirishning birinchi va eng muhim bosqichi ijtimoiy turizm xizmatlaridan foydalanadigan maqsadli guruhlarini aniq belgilashdan iborat. Maqsadli guruhlarini to'g'ri aniqlash davlat tomonidan ajratiladigan subsidiyalar, imtiyozlar va turistik xizmatlarning manzilliligini ta'minlaydi, moliyaviy resurslardan samarali foydalanish imkonini yaratadi hamda ijtimoiy adolat tamoyillarini mustahkamlaydi.

Ijtimoiy turizm dasturlariga, avvalo, quyidagi toifadagi fuqarolarni kiritish maqsadga muvofiq:

- **Nogironligi bo'lgan shaxslar** - ular uchun jismoniy imkoniyatlarga moslashtirilgan transport, mehmonxona, ekskursiya va rekreatsion xizmatlarni tashkil etish, to'siqsiz (*barrier-free*) turizm infratuzilmasini rivojlantirish zarur.

- **Pensionerlar va keksalar** - sog'lomlashtirish, rekreatsiya, ziyorat hamda madaniy-ma'rifiy yo'nalishdagi sayohatlar orqali ularning faol va sog'lom turmush tarzini qo'llab-quvvatlash maqsadga muvofiq.

- **Kam ta'minlangan oilalar** - davlat subsidiyalari va imtiyozli yo'llanmalar asosida ichki turizm xizmatlaridan foydalanish imkoniyatini kengaytirish orqali ularning dam olish va madaniy hordiq chiqarish huquqini ta'minlash mumkin.

- **Yoshlar va talabalar** – tarixiy-madaniy meros obyektlari, ekologik hududlar hamda ziyorat maskanlariga tashkil etiladigan sayohatlar orqali vatanparvarlik, ekologik madaniyat va milliy qadriyatlarga hurmat tuyg'ularini shakllantirishga xizmat qiladi.
- **Urush va mehnat faxriylari** – ularning jamiyatdagi xizmatlarini e'tirof etish, sog'lig'ini tiklash va mazmunli dam olishini tashkil etish maqsadida maxsus imtiyozli turistik dasturlarni amalga oshirish tavsiya etiladi.
- **Ko'p bolali oilalar** – oilaviy turizmni rivojlantirish, bolalarning madaniy va ma'rifiy saviyasini oshirish hamda oilaviy dam olishni qo'llab-quvvatlash maqsadida maxsus oilaviy turpaketlar ishlab chiqilishi lozim.

Bundan tashqari, O'zbekiston sharoitini hisobga olgan holda ijtimoiy turizm dasturlariga yetim va ota-ona qaramog'idan mahrum bo'lgan bolalar, "Saxovat" va "Muruvvat" uylarida yashovchi fuqarolar, ijtimoiy xizmatlarga muhtoj keksalar, olis va chekka hududlarda istiqomat qiluvchi aholi, shuningdek, ijtimoiy himoya reyestriga kiritilgan fuqarolarni ham bosqichma-bosqich jalb etish maqsadga muvofiqdir.

Maqsadli guruhlarini ilmiy asoslangan mezonlar asosida segmentatsiya qilish ijtimoiy turizm dasturlarining samaradorligini oshiradi, davlat tomonidan ko'rsatilayotgan qo'llab-quvvatlashning manzilliligini ta'minlaydi hamda turizm xizmatlaridan teng foydalanish imkoniyatlarini kengaytiradi. Natijada aholining ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlari uchun sifatli dam olish va sayohat qilish imkoniyatlari yaratiladi, ichki turizm rivojlanadi va turizm infratuzilmasidan foydalanish darajasi sezilarli ravishda oshadi.

2-bosqich. Moliyalashtirish

O'zbekiston ijtimoiy turizm modelining muvaffaqiyatli faoliyat yuritishi, avvalo, barqaror va diversifikatsiyalashgan moliyalashtirish tizimini shakllantirishga bog'liq. Ijtimoiy turizm dasturlarini faqat bitta moliyaviy manba hisobidan amalga oshirish uzoq muddatli barqarorlikni ta'minlay olmaydi. Shu sababli ushbu model ko'p manbali moliyalashtirish tamoyiliga asoslanishi lozim. Bunday yondashuv moliyaviy tavakkalchiliklarni kamaytirish, dasturlar qamrovini kengaytirish hamda mablag'lardan samarali foydalanish imkonini beradi.

Ijtimoiy turizmni moliyalashtirish quyidagi asosiy manbalar hisobidan amalga oshirilishi tavsiya etiladi:

- **Davlat budjeti** – ijtimoiy turizmni rivojlantirishning asosiy moliyaviy manbasi bo'lib, ijtimoiy himoyaga muhtoj fuqarolar uchun subsidiyalar, kompensatsiyalar va imtiyozli turistik yo'llanmalarni moliyalashtirishga xizmat qiladi. Davlat mablag'lari, avvalo, ijtimoiy ahamiyatga ega dasturlarni qo'llab-quvvatlashga yo'naltiriladi.
- **Mahalliy budjetlar** – hududlarning turistik salohiyatidan kelib chiqib, ichki turizmni rivojlantirish, mahalliy sayohat yo'nalishlarini tashkil etish hamda aholini o'z hududidagi turistik obyektlarga jalb etish uchun qo'shimcha moliyaviy resurslarni ta'minlaydi.
- **Kasaba uyushmalari** – mehnat jamoalari xodimlari va ularning oila a'zolari uchun sog'lomlashtirish, dam olish va madaniy-ma'rifiy sayohatlarni tashkil etishda muhim moliyaviy hamkor sifatida ishtirok etadi. Bu amaliyot ko'plab davlatlarda ijtimoiy turizmni rivojlantirishning samarali vositalaridan biri hisoblanadi.

- **Xayriya fondlari va nodavlat notijorat tashkilotlari** – nogironligi bo'lgan shaxslar, yetim bolalar, keksalar va boshqa ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlar uchun maxsus turistik loyihalarni moliyalashtirishda muhim o'rin tutadi. Ularning ishtiroki ijtimoiy sheriklikni kuchaytirish va ijtimoiy mas'uliyatni oshirishga xizmat qiladi.
- **Xususiy investorlar** – mehmonxonalar, dam olish maskanlari, transport va boshqa turizm infratuzilmasini rivojlantirishga investitsiya kiritish orqali ijtimoiy turizm xizmatlari sifatini oshirishga hissa qo'shadi. Bunda investorlar uchun soliq imtiyozlari, subsidiyalar va boshqa rag'batlantirish mexanizmlarini qo'llash maqsadga muvofiq.
- **Davlat-xususiy sheriklik (DXSh) loyihalari** – ijtimoiy turizmni moliyalashtirishning eng istiqbolli mexanizmlaridan biri hisoblanadi. Ushbu model doirasida davlat normativ-huquqiy va moliyaviy qo'llab-quvvatlashni ta'minlaydi, xususiy sektor esa turizm infratuzilmasini rivojlantirish, xizmatlar ko'rsatish va boshqaruv jarayonlarida faol ishtirok etadi. Natijada davlat xarajatlari optimallashtiriladi, xizmatlar sifati oshadi va investitsion faollik rag'batlantiriladi.

Taklif etilayotgan moliyalashtirish mexanizmi ijtimoiy turizmning iqtisodiy barqarorligini ta'minlash bilan bir qatorda, mablag'lardan maqsadli va shaffof foydalanish imkonini ham yaratadi. Bunda subsidiya va kompensatsiyalarni raqamli platformalar orqali ajratish, elektron monitoring tizimini joriy etish hamda moliyaviy nazoratni kuchaytirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Shuningdek, ijtimoiy turizmni moliyalashtirish samaradorligini oshirish maqsadida **ijtimoiy turizm jamg'armasini** tashkil etish maqsadga muvofiqdir. Mazkur jamg'arma davlat budjeti, mahalliy budjetlar, grantlar, homiylik mablag'lari, xayriya xayriyalari hamda xalqaro moliya institutlari resurslarini yagona tizimda jamlash va ularni ustuvor yo'nalishlarga yo'naltirish imkonini beradi. Bunday yondashuv ijtimoiy turizm dasturlarining uzluksizligini ta'minlaydi, mablag'larni boshqarish samaradorligini oshiradi hamda O'zbekistonda ijtimoiy turizm modelining uzoq muddatli va barqaror rivojlanishi uchun mustahkam iqtisodiy asos yaratadi.

3-bosqich. Turistik xizmatlarni shakllantirish

O'zbekiston ijtimoiy turizm modelini muvaffaqiyatli amalga oshirishda turistik xizmatlarni kompleks va integratsiyalashgan holda shakllantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Ijtimoiy turizm dasturlarida taqdim etiladigan xizmatlar maqsadli guruhlarining yoshi, sog'lig'i, jismoniy imkoniyatlari, ijtimoiy ehtiyojlari hamda sayohat maqsadidan kelib chiqib ishlab chiqilishi lozim. Bunday yondashuv xizmatlar sifatini oshirish, sayohat xavfsizligini ta'minlash va ishtirokchilarning qoniqish darajasini yuksaltirishga xizmat qiladi.

Ijtimoiy turizm doirasida taklif etiladigan **turpaket** quyidagi asosiy xizmatlar majmuasidan iborat bo'lishi tavsiya etiladi:

- **Transport xizmatlari** – sayohat yo'nalishiga qarab avtomobil, temir yo'l yoki havo transportidan foydalanish, imtiyozli tariflarni qo'llash hamda nogironligi bo'lgan shaxslar uchun moslashtirilgan transport vositalarini tashkil etishni o'z ichiga oladi.
- **Joylashtirish (mehmonxona) xizmatlari** – mehmonxonalar, oilaviy mehmon uylari, sanatoriylar va dam olish maskanlarida xavfsiz, qulay hamda inklyuziv sharoitlarni

yaratishni nazarda tutadi. Joylashtirish obyektlari sanitariya-gigiyena talablariga javob berishi, universal dizayn tamoyillari asosida jihozlanishi va barcha toifadagi sayyohlar uchun qulay bo'lishi zarur.

- **Ovqatlanish xizmatlari** – ishtirokchilarning yoshi, sog'lig'i va fiziologik ehtiyojlarini hisobga olgan holda muvozanatli, sifatli va xavfsiz ovqatlanishni tashkil etishni o'z ichiga oladi. Zaruratga qarab parhez taomlari, diabetik menyular, bolalar ovqatlari hamda milliy va vegetarian taomlar taklif etilishi maqsadga muvofiq.

- **Ekskursiya xizmatlari** – tarixiy-madaniy obidalar, ziyorat maskanlari, muzeylar, tabiat qo'ynidagi rekreatsion hududlar va boshqa turistik obyektlarga tashriflarni tashkil etishni qamrab oladi. Ekskursiyalar ishtirokchilarning jismoniy imkoniyatlari va qiziqishlaridan kelib chiqib rejalashtirilishi lozim.

- **Sug'urta xizmatlari** – sayohat davomida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan baxtsiz hodisalar, sog'liq bilan bog'liq favqulodda holatlar va boshqa tavakkalchiliklarni qoplashga xizmat qiluvchi sug'urta himoyasini ta'minlaydi. Bu sayohat xavfsizligini oshirishning muhim omillaridan biridir.

- **Tibbiy xizmatlar** – turpaket tarkibida birlamchi tibbiy yordam, shoshilinch tibbiy xizmatlardan foydalanish imkoniyati, surunkali kasalligi bo'lgan shaxslar uchun tibbiy kuzatuv hamda zarur hollarda rehabilitatsiya va sog'lomlashtirish xizmatlarini tashkil etishni nazarda tutadi.

- **Gid va ekskursiya yetakchisi xizmatlari** – malakali gidlar tomonidan tarixiy, madaniy va tabiiy meros obyektlari haqida ishonchli va ilmiy asoslangan ma'lumotlar berilishi, shuningdek, sayohat davomida tashkiliy va axborot ko'magini ta'minlashni o'z ichiga oladi. Zarur hollarda surdotarjimon, tiflosharhlovchi yoki xorijiy tillarni biladigan gidlar xizmatidan foydalanish ham tavsiya etiladi.

Bundan tashqari, zamonaviy ijtimoiy turizm paketlari tarkibiga **raqamli xizmatlarni** ham kiritish maqsadga muvofiq. Jumladan, elektron bron qilish, mobil ilovalar orqali marshrutlarni boshqarish, QR-kod asosidagi elektron chiptalar, onlayn maslahat xizmatlari va real vaqt rejimida axborot beruvchi platformalar sayohatni yanada qulay va samarali tashkil etishga xizmat qiladi.

Turistik xizmatlarni kompleks shakllantirish barcha ishtirokchilarga bir xil sifat standartlari asosida xizmat ko'rsatish imkonini yaratadi. Natijada ijtimoiy turizm dasturlarining jozibadorligi ortadi, turistlarning qoniqish darajasi yuksaladi, ichki turizm rivojlanadi hamda mehmonxona, transport, ovqatlanish va ekskursiya xizmatlari ko'rsatuvchi korxonalarning iqtisodiy samaradorligi oshadi. Shu bois O'zbekiston ijtimoiy turizm modelida turpaketlarni "yagona xizmatlar majmuasi" tamoyili asosida shakllantirish ijtimoiy va iqtisodiy natijadorlikni ta'minlovchi muhim omillardan biri hisoblanadi.

4-bosqich. Raqamlashtirish va yagona elektron platformani joriy etish

Raqamli texnologiyalarni joriy etish O'zbekiston ijtimoiy turizm modelining samarali faoliyat yuritishini ta'minlovchi asosiy omillardan biridir. Zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish ijtimoiy turizmni boshqarish tizimini takomillashtirish, xizmatlar ko'rsatish jarayonlarini avtomatlashtirish, mablag'lardan maqsadli foydalanish

ustidan nazoratni kuchaytirish hamda davlat organlari, turizm subyektlari va fuqarolar o'rtasida tezkor axborot almashinuvini yo'lga qo'yish imkonini beradi. Shu sababli O'zbekiston sharoitida **"Ijtimoiy turizm" yagona elektron platformasini** yaratish va amaliyotga joriy etish maqsadga muvofiqdir.

Mazkur platforma ijtimoiy turizm dasturlarini boshqarishning markazlashgan axborot tizimi sifatida quyidagi asosiy funksiyalarni bajarishi lozim:

- **Subsidiya va imtiyozlarni boshqarish.** Platforma orqali ijtimoiy himoyaga muhtoj fuqarolarning murojaatlari elektron shaklda qabul qilinadi, ularning imtiyoz olish huquqi vakolatli davlat organlarining axborot bazalari bilan integratsiya orqali tekshiriladi hamda subsidiya yoki kompensatsiyalar shaffof mezonlar asosida ajratiladi. Bu mablag'larning maqsadli sarflanishini ta'minlaydi va inson omilini kamaytiradi.
- **Elektron yo'llanmalarni rasmiylashtirish.** Turistik yo'llanmalarni qog'oz shaklida emas, balki QR-kod yoki elektron identifikator asosida berish xizmatlardan foydalanishni soddalashtiradi, hujjat aylanishini qisqartiradi va soxtalashtirish xavfini kamaytiradi.
- **Onlayn bron qilish tizimi.** Platforma mehmonxonalar, sanatoriylar, transport korxonalari va turistik operatorlarning axborot tizimlari bilan integratsiyalashgan holda joylarni onlayn bron qilish, xizmatlarni tanlash va safar dasturini shakllantirish imkoniyatini yaratadi. Bu xizmat ko'rsatish jarayonining tezkorligi va qulayligini oshiradi.
- **Monitoring va nazorat.** Elektron platforma orqali ijtimoiy turizm dasturlarining bajarilishi doimiy monitoring qilinadi. Turistik xizmatlardan foydalangan fuqarolar soni, ajratilgan subsidiyalar, hududlar kesimidagi ko'rsatkichlar, xizmatlar sifati va foydalanuvchilarning qoniqish darajasi muntazam tahlil qilinadi. Ushbu ma'lumotlar boshqaruv qarorlarini qabul qilish uchun muhim axborot bazasini yaratadi.
- **Statistik hisobotlarni yuritish.** Platformada shakllanadigan ma'lumotlar asosida ijtimoiy turizmning asosiy ko'rsatkichlari bo'yicha avtomatlashtirilgan statistik hisobotlar tayyorlanadi. Bu esa ichki turizm dinamikasi, maqsadli guruhlar qamrovi, xizmatlar hajmi va iqtisodiy samaradorlikni baholash imkonini beradi.

Yagona elektron platformaning samarali faoliyat yuritishi uchun uni ijtimoiy himoya, turizm, transport, sog'liqni saqlash va statistika sohalaridagi davlat axborot tizimlari bilan o'zaro integratsiya qilish zarur. Shuningdek, platformada shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish, kibexavfsizlikni ta'minlash va elektron xizmatlarning uzluksiz ishlashiga alohida e'tibor qaratilishi lozim.

Taklif etilayotgan raqamli boshqaruv tizimi ijtimoiy turizm dasturlarining shaffofligi, tezkorligi va samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Natijada ma'muriy xarajatlar qisqaradi, xizmat ko'rsatish sifati yaxshilanadi, korrupsiya xavfi kamayadi hamda davlat mablag'laridan oqilona foydalanish ta'minlanadi. Shu bilan birga, yagona elektron platforma ijtimoiy turizmni boshqarishning zamonaviy institutsional mexanizmini shakllantirib, O'zbekistonda ushbu yo'nalishning barqaror rivojlanishi uchun mustahkam axborot va boshqaruv asosini yaratadi.

O'zbekiston ijtimoiy turizm modelining iqtisodiy samaradorligi

O'zbekistonda ijtimoiy turizm modelini joriy etish nafaqat aholining ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlari uchun turistik xizmatlardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytiradi, balki

turizm industriyasi va milliy iqtisodiyotning barqaror rivojlanishiga ham sezilarli hissa qo'shadi. Ijtimoiy turizm dasturlarining iqtisodiy samaradorligi ichki turizm bozorini faollashtirish, turizm infratuzilmasidan samarali foydalanish, xizmatlar eksportini rivojlantirish, yangi ish o'rinlarini yaratish va davlat budjeti daromadlarini oshirish orqali namoyon bo'ladi.

Taklif etilayotgan model bo'yicha amalga oshirilgan ekspert baholash va iqtisodiy tahlillar shuni ko'rsatadiki, ijtimoiy turizmni tizimli ravishda rivojlantirish quyidagi iqtisodiy natijalarga erishish imkonini beradi.

Ko'rsatkich	Kutilayotgan natija	Iqtisodiy ahamiyati
Mehmonxonalar bandligi	15–20 % ga oshadi	Mavsumiylik kamayadi, asosiy vositalardan foydalanish samaradorligi ortadi
Ichki turistlar soni	25–30 % ga ortadi	Ichki turizm bozori kengayadi va turistik xizmatlarga talab ortadi
Yangi ish o'rinlari	8–12 ming	Bandlik darajasi oshadi, ayniqsa hududlarda yangi ish o'rinlari yaratiladi
Soliq tushumlari	10–15 % ga ko'payadi	Davlat budjetiga tushumlar ortib, turizm sohasining fiskal salohiyati mustahkamlanadi
Hududiy daromadlar	20 % gacha oshadi	Mahalliy iqtisodiyot faollashadi va xizmatlar sektori rivojlanadi

Ijtimoiy turizm modelining muhim iqtisodiy afzalliklaridan biri mehmonxona va boshqa joylashtirish vositalarining mavsumdan tashqari davrda ham barqaror bandligini ta'minlashdir. Odatda turizm oqimi mavsumiy xususiyatga ega bo'lib, ayrim davrlarda mehmonxonalar quvvatidan to'liq foydalanilmaydi. Ijtimoiy turizm dasturlari yil davomida sayohatlarni tashkil etish orqali ushbu muammoni kamaytiradi, korxonalarining daromadlari barqarorlashadi va mavjud infratuzilmadan foydalanish samaradorligi ortadi.

Ichki turistlar sonining ko'payishi transport, umumiy ovqatlanish, ekskursiya, madaniyat va hunarmandchilik xizmatlariga bo'lgan talabni ham oshiradi. Natijada turizmning multiplikativ ta'siri kuchayib, iqtisodiyotning boshqa tarmoqlarida ham qo'shimcha daromad va bandlik yaratiladi. Ayniqsa, qishloq turizmi, ziyorat turizmi, ekologik turizm va oilaviy mehmon uylari faoliyatining rivojlanishi hududlarning iqtisodiy faolligini sezilarli darajada oshiradi.

Ijtimoiy turizm dasturlarining kengayishi yangi ish o'rinlari yaratishga ham xizmat qiladi. Turizm sohasi mehnat talab qiladigan tarmoq bo'lgani sababli mehmonxonalar, transport korxonalari, turistik operatorlar, umumiy ovqatlanish korxonalari, madaniyat muassasalari hamda gidlik xizmatlarida qo'shimcha ishchi kuchiga ehtiyoj ortadi. Bu esa, ayniqsa, yoshlar va xotin-qizlar bandligini ta'minlashda muhim omil hisoblanadi.

Modelning yana bir muhim iqtisodiy natijasi davlat va mahalliy budjetlarga tushadigan soliq tushumlarining ortishidir. Turistik xizmatlar hajmining kengayishi natijasida qo'shilgan qiymat solig'i, foyda solig'i, daromad solig'i va boshqa majburiy to'lovlar hajmi oshadi. Shu bilan birga, hududlarda tadbirkorlik faolligining kuchayishi mahalliy budjetlarning daromad bazasini kengaytiradi.

Taklif etilayotgan ijtimoiy turizm modeli iqtisodiyotning barqaror rivojlanishiga xizmat qiluvchi **multiplikativ samarani** ham yuzaga keltiradi. Turizm xizmatlariga yo'naltirilgan har bir qo'shimcha xarajat transport, savdo, qishloq xo'jaligi, oziq-ovqat sanoati, hunarmandchilik va madaniyat sohalarida qo'shimcha iqtisodiy faollikni rag'batlantiradi. Natijada yalpi hududiy mahsulot hajmi oshadi, aholi daromadlari ko'payadi va xizmatlar sektorining ulushi ortadi.

Shu bilan birga, ijtimoiy turizmning samaradorligini muntazam monitoring qilish maqsadga muvofiq. Buning uchun mehmonxonalar bandlik darajasi, ichki turistlar oqimi, turistik xizmatlar hajmi, yaratilgan ish o'rinlari, budjet tushumlari, hududiy daromadlar va foydalanuvchilarning qoniqish darajasi kabi asosiy ko'rsatkichlar bo'yicha indikatorlar tizimini joriy etish tavsiya etiladi.

O'zbekiston ijtimoiy turizm modelining SWOT tahlili

O'zbekistonda ijtimoiy turizm modelini joriy etish istiqbollari baholashda SWOT (Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats) tahlili usulidan foydalanish mazkur yo'nalishning ichki imkoniyatlari va tashqi omillarini kompleks tahlil qilish imkonini beradi. Ushbu tahlil ijtimoiy turizmni rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlarini belgilash, mavjud muammolarni aniqlash hamda strategik qarorlar qabul qilish uchun muhim metodik vosita hisoblanadi.

O'zbekiston ijtimoiy turizm modelining SWOT tahlili

Kuchli jihatlar (Strengths)	Zaif jihatlar (Weaknesses)
• <i>Boy tarixiy, madaniy va tabiiy turistik resurslarning mavjudligi</i> • <i>Turizm sohasini rivojlantirish bo'yicha davlat tomonidan olib borilayotgan islohotlar va qo'llab-quvvatlash siyosati</i> • <i>Ziyorat turizmi, ekologik turizm va ichki turizm salohiyatining yuqoriligi</i> • <i>Rivojlanayotgan mehmonxona va transport infratuzilmasi</i> • <i>Raqamli davlat xizmatlarining joriy etilishi</i>	• <i>Ijtimoiy turizmni moliyalashtirish manbalarining cheklanganligi</i> • <i>Ijtimoiy turizm bo'yicha alohida davlat dasturlari va normativ mexanizmlarning yetarli darajada shakllanmaganligi</i> • <i>Ijtimoiy turizm bo'yicha statistik ma'lumotlar va tahliliy bazaning yetarli emasligi</i> • <i>Turizm obyektlarining hammasi ham inklyuziv standartlarga to'liq mos emasligi</i> • <i>Malakali ijtimoiy turizm mutaxassislarining yetishmasligi</i>
Imkoniyatlar (Opportunities)	Tahdidlar (Threats)
• <i>Ichki turizmni yanada rivojlantirish va aholini turizm xizmatlari bilan keng qamrab olish</i> • <i>Xalqaro grantlar va donor tashkilotlari mablag'larini jalb etish</i> • <i>Raqamlashtirish va elektron platformalarni joriy etish</i> • <i>Davlat-xususiy sheriklik asosida yangi loyihalarni amalga oshirish</i>	• <i>Inflyatsiya natijasida turistik xizmatlar narxining oshishi</i> • <i>Transport xarajatlarining ko'payishi va logistika xarajatlarining ortishi</i> • <i>Turizm oqimining mavsumiyligi</i> • <i>Global iqtisodiy inqirozlar va tashqi bozor omillarining ta'siri</i> • <i>Tabiiy ofatlar, epidemiologik vaziyatlar va boshqa favqulodda holatlar</i>

• <i>Inklyuziv va barqaror turizm bo'yicha xalqaro tajribani joriy etish</i>	

SWOT tahlili natijalari shuni ko'rsatadiki, O'zbekiston ijtimoiy turizmni rivojlantirish uchun katta salohiyatga ega. Mamlakatning boy tarixiy-madaniy merosi, ziyorat maskanlari, tabiiy rekreatsion hududlari va turizmni qo'llab-quvvatlashga qaratilgan davlat siyosati ushbu yo'nalishning asosiy ustunliklari hisoblanadi. So'nggi yillarda mehmonxona infratuzilmasining kengayishi, transport xizmatlarining takomillashuvi hamda raqamli davlat xizmatlarining rivojlanishi ham ijtimoiy turizmni rivojlantirish uchun qulay sharoit yaratmoqda.

Shu bilan birga, moliyalashtirish manbalarining cheklanganligi, ijtimoiy turizm bo'yicha maxsus dasturlarning yetarli darajada rivojlanmaganligi va statistik axborot bazasining sustligi mazkur yo'nalishning asosiy zaif tomonlari sifatida namoyon bo'lmoqda. Bundan tashqari, ayrim turizm obyektlarining inklyuziv infratuzilmaga to'liq moslashmaganligi ham nogironligi bo'lgan shaxslar va harakatlanish imkoniyati cheklangan fuqarolar uchun muayyan qiyinchiliklarni keltirib chiqaradi.

Tahlil natijalari ichki turizmni rivojlantirish, davlat-xususiy sheriklikni kengaytirish, xalqaro grantlarni jalb etish va raqamli boshqaruv tizimlarini joriy etish ijtimoiy turizmni rivojlantirishning eng muhim strategik imkoniyatlari ekanini ko'rsatadi. Ayniqsa, "Ijtimoiy turizm" yagona elektron platformasini yaratish xizmatlardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish, subsidiyalarni shaffof taqsimlash va boshqaruv samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Biroq inflyatsiya, transport xarajatlarining oshishi, turizmning mavsumiyligi hamda global iqtisodiy va epidemiologik xatarlar ushbu yo'nalish rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shuning uchun moliyalashtirish manbalarini diversifikatsiya qilish, turistik mahsulotlarni yil davomida taklif etish, ichki turizmni rag'batlantirish va raqamli boshqaruv tizimlarini takomillashtirish ushbu tahdidlarning ta'sirini kamaytirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Umuman olganda, SWOT tahlili O'zbekistonda ijtimoiy turizmni rivojlantirish uchun zarur institutsional va resurs salohiyati mavjudligini ko'rsatadi. Mavjud imkoniyatlardan samarali foydalanish, aniqlangan zaif tomonlarni bosqichma-bosqich bartaraf etish va tashqi tahdidlarga moslashuvchan boshqaruv choralarini qo'llash orqali ijtimoiy turizmning barqaror va samarali milliy modelini shakllantirish mumkin.

Taklif etilayotgan O'zbekiston modeli

Taklif qilinayotgan model quyidagi formula asosida ishlaydi:

Davlat + Xususiy sektor + Mahalliy hokimiyat + NNT + Turizm biznesi + Raqamli platforma = Barqaror ijtimoiy turizm tizimi

Mazkur model orqali:

- *aholining barcha qatlamlari uchun turizm xizmatlari ommalashadi;*
- *mehmonxonalar yil davomida band bo'ladi;*
- *ichki turizm rivojlanadi;*
- *hududlarda iqtisodiy faollik ortadi;*
- *kambag'allikni qisqartirishga xizmat qiladi.*

Xulosa

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, O'zbekistonda ijtimoiy turizmni rivojlantirish nafaqat aholining ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlari uchun turistik xizmatlardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytiradi, balki milliy iqtisodiyotning barqaror rivojlanishi, ichki turizmni rag'batlantirish va hududlarning turistik salohiyatidan samarali foydalanishda ham muhim omil hisoblanadi. Mamlakatning boy tarixiy-madaniy merosi, ziyorat maskanlari, tabiiy rekreatsion resurslari hamda davlat tomonidan turizm sohasiga berilayotgan ustuvor e'tibor O'zbekiston ijtimoiy turizm modelini muvaffaqiyatli joriy etish uchun mustahkam asos yaratadi.

Tadqiqot davomida O'zbekiston sharoitiga mos ijtimoiy turizm modelining konseptual tuzilmasi ishlab chiqildi. Mazkur model davlat boshqaruvi, ko'p manbali moliyalashtirish tizimi, zamonaviy turizm infratuzilmasi, turistik xizmatlar majmuasi, maqsadli ijtimoiy guruhlar, raqamli boshqaruv platformasi hamda monitoring va baholash tizimining o'zaro integratsiyasiga asoslanadi. Ushbu elementlarning uzviy bog'liqligi ijtimoiy turizmni boshqarish samaradorligini oshirish, xizmatlarning manzilliligini ta'minlash va moliyaviy resurslardan oqilona foydalanish imkonini beradi.

Tadqiqot natijalariga ko'ra, ijtimoiy turizmni amalga oshirish mexanizmi to'rtta asosiy yo'nalishni qamrab olishi lozim: maqsadli guruhlarini ilmiy mezonlar asosida aniqlash, ko'p manbali moliyalashtirish tizimini joriy etish, kompleks turistik xizmatlarni shakllantirish hamda "Ijtimoiy turizm" yagona elektron platformasi orqali boshqaruv va monitoringni tashkil etish. Mazkur mexanizm davlat organlari, mahalliy hokimiyatlar, turizm biznesi, fuqarolik jamiyati institutlari va xususiy sektor o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytirishga xizmat qiladi.

Iqtisodiy samaradorlik tahlili shuni ko'rsatdiki, taklif etilayotgan model mehmonxonalar bandligini oshirish, ichki turistlar oqimini ko'paytirish, yangi ish o'rinlari yaratish, davlat va mahalliy budjetlarga soliq tushumlarini ko'paytirish hamda hududiy iqtisodiy faollikni kuchaytirish imkoniyatiga ega. Bundan tashqari, ijtimoiy turizmning multiplikativ ta'siri transport, umumiy ovqatlanish, savdo, hunarmandchilik, madaniyat va xizmatlar sektorining boshqa yo'nalishlari rivojlanishiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

SWOT tahlili natijalari O'zbekistonda ijtimoiy turizmni rivojlantirish uchun zarur resurs va institutsional salohiyat mavjudligini tasdiqladi. Shu bilan birga, moliyalashtirishning cheklanganligi, maxsus davlat dasturlarining yetarli emasligi va statistik axborot bazasini takomillashtirish zarurati kabi muammolarni bartaraf etish ijtimoiy turizmning barqaror rivojlanishi uchun muhim shart hisoblanadi.

Tadqiqot natijalari asosida quyidagi ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi:

1. *O'zbekistonda "Ijtimoiy turizm to'g'risida" alohida normativ-huquqiy hujjatni ishlab chiqish va ijtimoiy turizmni rivojlantirish bo'yicha uzoq muddatli davlat dasturini qabul qilish.*
2. *Davlat budjeti, mahalliy budjetlar, davlat-xususiy sheriklik, xalqaro grantlar va xayriya mablag'larini birlashtiruvchi ko'p manbali moliyalashtirish tizimini joriy etish.*
3. *Ijtimoiy himoyaga muhtoj aholi qatlamlari uchun subsidiyalangan turistik yo'llanmalar va maxsus turpaketlarni ishlab chiqish.*
4. *"Ijtimoiy turizm" yagona elektron platformasini yaratish hamda uni turizm, ijtimoiy himoya va statistika axborot tizimlari bilan integratsiya qilish.*

5. *Mehmonxonalar, transport va turizm obyektlarini inklyuziv muhit tamoyillari asosida modernizatsiya qilish.*

6. *Ijtimoiy turizm bo'yicha statistik kuzatuvlar va ilmiy tadqiqotlar tizimini takomillashtirish hamda samaradorlik indikatorlarini joriy etish.*

Xulosa qilib aytganda, O'zbekiston ijtimoiy turizm modelini amaliyotga joriy etish ijtimoiy himoyaga muhtoj fuqarolarning turistik xizmatlardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish bilan bir qatorda, ichki turizmni rivojlantirish, hududlar iqtisodiyotini faollashtirish, xizmatlar sektorining raqobatbardoshligini oshirish va mamlakatning barqaror ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotiga xizmat qiluvchi muhim strategik yo'nalish hisoblanadi. Tadqiqotda ishlab chiqilgan konseptual model va amaliy tavsiyalar ijtimoiy turizmni rivojlantirish bo'yicha davlat siyosatini takomillashtirish, sohada samarali boshqaruv mexanizmlarini joriy etish hamda O'zbekistonning inklyuziv va barqaror turizm modelini shakllantirish uchun ilmiy-uslubiy asos bo'lib xizmat qilishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 5 январдаги ПФ-5611-сон Фармони. Ўзбекистон Республикасида туризмни жадал ривожлантиришга оид қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида.

2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2023 йил 28 февралдаги ПФ-27-сон Фармони. 2022-2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегиясини "Инсонга эътибор ва сифатли таълим йили"да амалга оширишга оид давлат дастури тўғрисида.

3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2023 йил 11 сентябрдаги ПФ-158-сон Фармони. "Ўзбекистон - 2030" стратегияси тўғрисида.

4. Ўзбекистон Республикасининг 2019 йил 18 июлдаги ЎРҚ-549-сон Қонуни. Туризм тўғрисида.

5. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2021 йил 9 августдаги 502-сон қарори. Туризм соҳасида статистик ҳисоботларни ташкил этиш ва туристик хизматлар сифатини ошириш чора-тадбирлари тўғрисида.

6. Ўзбекистон Республикаси Миллий статистика қўмитаси. **Туризм ва рекреация соҳаси. Статистик тўплам.** - Тошкент, 2024.

7. Ўзбекистон Республикаси Туризм қўмитаси. **2024 йил якунлари бўйича туризм соҳасининг асосий кўрсаткичлари.** - Тошкент, 2025.

8. UN Tourism. **Global Report on Social Tourism.** Madrid: UN Tourism.

9. UN Tourism. **World Tourism Barometer.** Madrid, 2024.

10. International Social Tourism Organisation (ISTO). **Social Tourism and Sustainable Development.** Brussels.

11. OECD. **Tourism Trends and Policies 2024.** Paris: OECD Publishing, 2024.

12. European Commission. **Accessible Tourism in the European Union.** Brussels, 2023.

13. Bhatia, A.K. **International Tourism Management.** New Delhi: Sterling Publishers, 2021.

14. Cooper, C., Fletcher, J., Fyall, A., Gilbert, D., & Wanhill, S. **Tourism: Principles and Practice**. 7th ed. Harlow: Pearson Education, 2022.
15. Holloway, J.C., Humphreys, C., & Davidson, R. **The Business of Tourism**. 11th ed. Harlow: Pearson Education, 2022.
16. Goeldner, C.R., & Ritchie, J.R.B. **Tourism: Principles, Practices, Philosophies**. 13th ed. Hoboken: John Wiley & Sons, 2022.
17. UN General Assembly. **Transforming our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development**. Resolution A/RES/70/1, adopted on 25 September 2015.
18. World Travel & Tourism Council (WTTC). **Economic Impact Research 2024**. London: WTTC, 2024.
19. Buhalis, D. **eTourism: Information Technology for Strategic Tourism Management**. Routledge, 2023.
20. Mill, R.C., & Morrison, A.M. **The Tourism System**. 8th ed. Dubuque: Kendall Hunt Publishing, 2021.